

PAPER DETAILS

TITLE: 1960`TAN 1970`E OYUN YAZARLIGIMIZIN GENEL GÖRÜNÜMÜ

AUTHORS: Özlem BELKIS

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/28848>

27 th May 1960 has started a period which brought various changes in political, social and cultural life in Turkey. The atmosphere of liberty provided by 1961 Constitution gave way to freedom of thought and speech on all grounds. Through this period, also an Ideological reconstruction has been experienced. Differences between Socialist, Nationalist and Islamic segments of the society sharpened and grew to be more vivid. Following a period of unstable coalitions, Adalet Party rose to government as the sole ruling party and governed until the Memorandum of 12 March 1971. Additionally, as a result of the economic policies Implemented since early 1960's, the industrial bourgeois had developed and this development had a major impact on the emergence of a more solid working class. In the second half of this decade, in addition to the clashes resulting from ideological differences, some other factors imposed by inflationist policies, like the decline in purchasing power, have acted on the rising social tension.

In 1960's, Theater was one of the fields in which both changing and unchanging aspects in society were being discussed. Within the plays written in these years, the effects of cultural conflicts and the changes observed in daily lives on individuals have been dealt with and the disorders in political and economic system, including their causes and effects, have been discussed. Some mature examples of "village plays" which have an important place in Turkish Theater have also been written in this period. Furthermore, playwrights have shown a tendency of exceeding the boundaries of dramatic theater. Writers have sought harmony between content and style and have used Traditional Turkish Theater motives and elements with a contemporary approach. Within this decade, successful plays of Epic and Cabaret Theater have also been written. It should be kept in mind that the liveliness in Theater inspires searches of originality in terms of both content and style.

Key Words: Theater In 1960-1970, Dramaturgy in Turkey, Theatre in Turkey

1960-1970 yılları, Türk siyasi ve toplumsal tarihinin yeniliklerle dolu hareketli bir dönemidir. DP iktidarı ile yıpranan demokrasi, 'ordu-gençlik el ele' sloganıyla gelen 27 Mayıs ile yeniden yapılandırılmıştır. 1961 Anayasası, gerek toplumsal ve kültürel yaşamda, gerekse siyasal platformda pek çok özgürlüğün kapılarını açar. Seçim sistemindeki değişiklik, farklı ideolojileri temsil eden partilerin parlamentoya girmesini sağlayacak, böylece çok sesli bir demokratik anlayış işlerliğe konacaktır. Tıpkı çok partili yaşama geçişin tüm sorunları halledeceğinin umulması gibi, bu kez de umutlar 27 Mayıs ve yeni anayasaya bağlanmıştır. Toplum ilk kez bir askeri müdahale ile karşılaşmanın tedirginliğinden, askeri yönetimin ilk uygulamaları ile sıyrılır. Ordu, kendi içinde ve üniversitede geniş kapsamlı bir tasfiyeye girişmiş, yüksek rütbeli subayların hemen tümü

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü

ile 147 öğretmen üyesini görevden uzaklaştırmıştır. Bunun yanında devrik iktidarın yöneticilerinin, tüm engelleme çabalarına karşın idam edilmeleri de toplum vicdanını sarsmış, böylece yeni düzene karşı bir güvensizlik oluşmuştur. Bütün bunlara istikrarı bir türlü sağlayamayan, anlaşmazlıklar içindeki koalisyon hükümetlerinin yarattığı bunalım da eklenince umutlar, hayal kırıklığına dönüşür. 1965 seçimleriyle, kapatılan Demokrat Parti'nin oylarına sahip çıkarak iktidara gelen Adalet Partisi ise, anayasanın 'fazla özgür' yapısı nedeniyle düzenin sağlanamadığı söylemine çare bulmakta gecikmez. Düşünce özgürlüğü ve çalışma haklarını denetleyen yasalar bir bir daraltılmaya başlanır. AP iktidarının da, izinden gittiği DP gibi muhalif seslere tahammülü yoktur. Türkiye İşçi Partisi 'milletvekili' Çetin Altan, Nazım Hikmet'in büyük bir şair olduğunu söyleyince mecliste linç edilmeye çalışılır. Sansür, basın yasakları, özellikle altmışlı yılların ikinci dönemi için tekrar gündeme gelir.

Altmışlı yıllar, ekonomik bakımdan da tam bir hayal kırıklığıdır. Cumhuriyetçi bürokrat geleneğe karşı küçük esnaf ve köylünün oyları ile iktidara gelen DP'nin izlediği dışa bağımlı, hesapsız ekonomi politikası, altmışlı yıllarda sonuçlarını hem ekonomik hem de toplumsal ve kültürel alanda göstermiştir. Menderes'in 'Her mahallede bir milyoner yaratacağız' vaadi gerçekleşmiş, 'Nurlu ufuklar' sloganı ise Demirel'in 'Büyük Türkiye' iddiasına dönüşmüştür. Hemen her evde buzdolabı, çamaşır makinesi, elektrik süpürgesi vardır, günlük yaşam modern bir görüntüye bürünmüştür ama, görünürdeki bu refah, aslında milyonlarda dar gelirlinin sırtına yüklenmektedir. Başbakan tarafından birbiri ardına görkemli törenlerle atılan temeller, baraj inşaatları, ilk yerli otomobilin üretilmesi, montaj sanayiinin gelişmesi, hesapsız verilen kredilerle yaratılan zengin azınlık ve sanayi-in gelişmesiyle sınırları belirginleşen işçi sınıfı... Ellili yılların ticaret burjuvazisi zayıflayarak önceliği sanayi burjuvazisine kaptırmış, fakat çok geçmeden bir uzlaşma da sağlanmıştır. Şimdi ekonomide yeni bir ortak, yeni bir güç daha vardır: ordu. Ordu, altmışlılardan sonra sadece siyasal alanda değil, ekonomik bakımından da bir güç olarak ülke gerçeğinde yerini almıştır. Türkiye, bundan sonra siyasi yaşamın ayrılmaz bir parçası olan Milli Güvenlik Kurulu yanında Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş ile de altmışlı yıllarda tanışır...

Özetlemeye çalıştığımız siyasal ekonomik yapının toplumun yaşam pratiğine yansımaları da çelişkilerle dolu bir görünüm sunar. Mahalle milyonerleri, kolay kazanıp kolay harcayan zümrenin yaşam biçimi, ellili yılların sonunda 'renklenen' ve iyiden iyiye görselleşmeye başlayan basında geniş yer bulur. Genç kuşak, bu yeni değerlere ulaşmanın yollarını ararken, yaşlı kuşak kendi değerlerini sahiplenme çabasını sürdürmektedir. Büyük kentlerde, gelir dağılımındaki uçurum derinleşmekte, lotaryacılık ile tüketim alışkanlıkları körüklenmektedir. 'Bunu alırsan, bunu da bedava verin' ya da 'şimdi al, sonra öde' gibi pazarlama yöntemleri, sabit gelirlinin sırtındaki yükü daha da ağırlaştırmıştır. Öte yandan, hızla artan nüfus ve boş politik vaatlerin bir sonucu olarak yoksullaşan köylü, kent yaşamının içinde yerini almaya başlar. Taşı toprağı altın diye geli-

nen büyük kentlerde –özellikle İstanbul’da– başka bir ‘dünya’ kurulur. Kimi kan davasından, kimi topraksızlıktan, kimi de göç heyecanına kapılıp kentte ekmek arayanlar, kendilerini acımasız bir çarkın içinde bulurlar. 1960’larda değil ama sonraki dönemin oyun yazarlığında izlerini bulacağımız ‘gurbetçilik’, ilk yurt dışı göçleri, altmışların hemen başında gerçekleşir.

Toplum ve birey, kendini tanımakta, çözümlemektedir. Bilimsel bir tabana dayalı toplum çözümlemeleri, siyasal ve kültürel bozukluğun nedenleri, çeşitli platformlarda tartışılmaktadır. Türkiye ‘doğulu’ bir toplum mu, batılı bir toplum mudur? Gerçek anlamıyla demokrasi ne demektir? Vatandaşın devlete, devletin vatandaşına karşı sorumlulukları nelerdir? Uzun araştırmalarının hızla geliştiği bir dünyada yaşarken kan davası, kız kaçırma gibi sorunlar neden ortadan kalkmamaktadır? Garip bir değer karmaşasının yaşandığı bu dönemde bireyin toplumla olan ilişkisi hangi nedenlerle onu mutsuzluğa, yalnızlığa itmektedir? Bunlar gibi pek çok soru, elbette, kaynağında insan olan tiyatronun da konusunu oluşturur. Altmışlı yıllarda yazılan oyunlarda, kimi zaman büyük bir heyecanla, kimi zaman da serinkanlı yaklaşımlarla bu soruların yanıtları aranmıştır. Ele aldığımız dönem, Prof. Dr. Özdemir Nutku’nun tanımıyla, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Haldun Taner, Nazım Kurşunlu, Orhan Asena, Çetin Altan, Refik Erduran ve Turgut Özakman gibi ‘1950 Kuşağı Yazarları’ ile Güngör Dilmen, Semet Çağan, Adalet Ağaoğlu, Güner Sümer, Vasıf Öngören, Turan Ofazoğlu ve Erol Toy gibi ‘1960 Kuşağı Yazarları’nın bulunduğu bir kesittir. Bireyin ve genel anlamıyla toplumun sorunları, ülkesinin ve dünyanın sorunlarıyla yakından ilgili oyun yazarlarımızın kaleminde sahneye getirilir...

Öncelikle belirtmek gerekir ki, altmışlı yıllarda yerli oyun sayısında büyük bir artış olur. Bu artış, elbette öz ve biçim bakımından bir çeşitlenmeyi de beraberinde getirmiştir. Oyun yazarları, kent orta sınıfının, kırsal ve gecekondu yaşamının sorunlarını, devlet yapısındaki bozuklukları, değer yargılarında yaşanan değişimin yarattığı olumsuzlukları ele almışlardır. En belirgin örneklerle incelemeye çalıştığımız altmışlı yılların oyun yazarlığında içerik bakımından iki temel eğilimden söz edilebilir:

Belirlediğimiz temel eğilimlerin ilki, oyun yazarlarının, ekonomik ve siyasal yapıdaki değişimi, neden ve sonuçlarıyla birlikte ele almaları, konuyu farklı çevrelerde irdelemeleri eğilimidir. Bu eğilimde yazar, konuyu hangi çevrede biçimlense biçimlesin, altyapı ve üstyapı ilişkisi bağlamı daima varlığını korur. Başka bir deyişle bu eğilim çerçevesinde, ekonomik – siyasal – toplumsal yapı arasındaki ilişkiye / çatışmaya dikkat çekilir. Nedenlerine (görünen nedenler ile temeldeki nedenler) ve sonuçlarına eğilerek.

Yazarlar, ekonomik siyasal yapıdaki değişimin / bozulmanın ‘görünen nedenlerini’, devlet kurumları ve görevlilerindeki aksaklıkları ele alarak irdelerler. Recep Bilginer, Çetin Altan, Cevat Fehmi Başkut, Haldun Taner, Orhan Asena ve Aziz Nesin’in bu bağlamdaki oyunları, rüşvet ve yolsuzluğun egemen olduğu devlet kurumlarına, yetersiz ve bilgisiz yöneticilere, bürokrasi çarkı içinde sürüklenip duran vatandaşın acınası durumuna dikkati

çeker. Bu yıllarda, devletin kurumlarında yaşanan aksaklıklar, toplum geneli tarafından önemli bir şikayet konusudur. Aslında DP'nin bürokrasiye yabancı tabanı, kayırmacı ve kadrolaşmaya yönelen yapısı, kurumlardaki aksaklığın bir nedeni oluşturmıştır. 27 Mayıs ile gelen yeni yönetim ve sonraki iktidarların, partililik anlayışıyla devlet mekanizması içinde bir kadrolaşmaya gitmeleri görünen devletin işlevsiz büyümesini getirmiştir. Andığımız yazarların oyunlarında bu aksaklıkların en canlı örneklerini buluruz. Rüşvetle iş gören memurlar, kurnaz odacılar, günün popüler söylemleri ve koltuk sevdalarıyla kendini var eden müdürler ile işi bir türlü görülmeyen vatandaş... Hepsi, seyircinin çok yakından tanıdığı kişi ve durumlarla komik, ama elbette acı bir ifade bulur. Burada, özellikle Çetin Altan'ın **Dilekçe** ve Recep Bilginer'in **Ben Devletin** adlı oyunlarında, sabit ve dar gelirli memurun durumuna da dikkat çekildiğini belirtmek gerekiyor. Sözünü ettiğimiz oyunlarda memur, içinde bulunduğu düzenin bir parçası olarak rüşvet almasının nedenlerine de değinilerek işlenmiştir. Bir başka deyişle, geçim sıkıntısını rüşvetle desteklemeye çalışan sabit gelirli bireyin acınası durumu yansıtılmıştır. Tüm bunlar, aslında ekonomik ve siyasal değişimin görünen nedenleri ile bir anlamda sonuçlarıdır.

Siyasal ekonomik yapıyı ele alma konusunda, kimi yazarlarımız 'temeldeki nedenleri' irdelemeye yönelmişlerdir. Bir başka deyişle, yazar, devlet sisteminin temeline yönelik değerlendirmelere girer. Düzendeki aksaklıklar, altyapı ve üstyapı ilişkisi vurgulanarak gösterilir. Burada çok enteresan bir manzarayla karşılaşırız, çünkü bu sorunların dile geldiği oyunlarda, yer yer biçimsel olarak dramatik yapının dışına çıktığı, tarih ve efsaneye yaslanarak sorunun ortaya konduğu ya da soyutlamaya dayanarak evrensel bağlama yönelindiği görülüyor. Sözgelimi, Orhan Asena **Sınavnalı Şeyh Bedreddin**'de düzenin değişmesi gerektiğine inanan fakat kaçınılmaz olarak giderilen bir hünkarı, vaktinden önce gelen bir sosyalizm anlayışını, toplum ve devlet düzenini değiştirme çabasını yansıtmıştır. Erol Toy, **Pir Sultan Abdal** ile, yine Orhan Asena **Atçalı Kel Mehmet** ile, devlet düzenindeki aksaklıkların temeline dikkati çekerek halkın, kurtuluşu devletin dışında aramasını vurgulamışlardır. Öte yandan Sermet Çağan **Ayak Bacak Fabrikası**'nda kapitalist sistemin çarklarını, Türkiye gerçeğinin bir parçası olarak feodal yapı kalıntılarını, yabancı sermaye ile yerli işbirliğinin devlet ile ortaklık kurarak halkı sömürmesini evrensel bağlamda dile getirir. Aziz Nesin, **Düdükcülerle Fırçacıların Savaşı**'nda, uluslar arası ekonomik ve siyasal ilişkilerin çıkar birlikteliğine eğilerek, yansımalarına değinmiştir. Ekonomik ve siyasal çıkar ortaklığının sistemdeki çarpıklığı, biçimsel olarak 'gerçekçi' örneğini Recep Bilginer'in **İsyancılar** adlı oyununda bulur. Bu oyunda seyircinin adalet duygusunu kanatan bir muhtar aracılığıyla yerel yönetim-parti-hükümet-sermaye ilişkisi, düzenin bozukluğunun temel nedeni olarak gösterilmiştir. Kısaca, ekonomik ve siyasal sistemin temelindeki aksaklıklar, özellikle de altmışların ikinci yarısında genellikle, gerçekçi ve benzetmeci kalıpların dışına çıkılarak ortaya konmuştur. Dönemin siyasal yapısını düşünürsek, bu eğilimin bir otosansür etkisinden doğduğu söylenebilir.

Öte yandan oyun yazarları, ekonomik ve siyasal yapıdaki bozukluğun 'sonuçlarını' aile ilişkileri ve birey bağlamında yansıtmışlardır. Burada, yine altını çizmek istediğimiz cümle, ailedeki parçalanmanın, geleceğe dair güvensizliğin, bireydeki olumsuz etkilerin, siyasal ekonomik yapıdaki aksaklıkların bir 'sonucu' olduğunun özellikle vurgulanmasıdır. Aile parçalanır ya da parçalanma tehlikesiyle yüz yüze gelir ama bu, kuşak çatışmasına ya da yoksulluğa bağlı da olsa, ekonomik siyasal yapının bir dayatmasıdır. Bireyler, aileden kopup kendi, özledikleri yaşamı kurma arzusundadırlar ama bu, iç çelişkilerinden ya da değer çatışmasından değil, ekonomik siyasal yapının getirdiği bir sonuca bağlanır. Sözgelimi, Turgut Özakman **Ocak**'ta, bunalım içindeki bir aileyi ele almıştır. Ailenin bu hale gelmesinin, dağılma tehlikesiyle yüz yüze kalmasının temel nedeni, ekonomik bozukluktur. Vasıf Öngören, **Almanya Defteri**'nde kısa yoldan zengin olan bir 'mahalle milyoneri'nin ve kendi hayallerinin peşinden sürüklenen bir aileyi sahneye getirir. Burada da siyasal ekonomik düzenin sonucu, aile kurumu ve birey üzerindeki etkileriyle ele alınmıştır. Ellili yıllardan itibaren gelişmeye başlayan varsıl zümre ile çarka ayak uyduramayan ve daha dün kendine yettiği halde bugün yoksulluk içinde kalan ailenin, bireyin sorumlusu, ekonomik ve siyasal yapıdaki bozukluktur. Her devrin adamı olmak, siyasal rüzgara göre yelken açıp ekonomik gücünü yitirmeme adına çıkarlarını kollamaktan başka bir şey düşünmeyenler ile onurlu bir yaşam sürme ve manevi değerlerini yitirmeme gayretindeki birey ve aile bu oyunlarda karşı karşıya getirilir. Toplumun genel görüntüsü de altmışlı yıllarda bu karşıtlığı canlı biçimde barındırmaktadır. Genç kuşak, görselleşmeye ve yozlaşmaya başlayan kültürün, magazin basınında geniş yer alan, kolay kazandığını kolay harcamaya yönelen yeni egemen sınıfın yaşam biçimine özendirilmektedir. Mehmet Akan'ın **Ham Hum Şaralop** adlı oyununda ana kız, Herdemnazik ile Bazannazik, 'Bayat' mecmuasında 'gördükleri' ve hayalini kurdukları yaşama ulaşmak için ne gerekiyorsa yaparlar. Orhan Kemal'in **İspinozlar** adlı oyununda evin kızlarının elinden düşürmediği magazin dergileri vurgulanır. Yani birey, ekonomik siyasal yapının etkisiyle başka bir yaşam biçimine özendirildiği için manevi değerlerden uzaklaşmaktadır. Aile, yine bu yapının getirdiği olumsuz sonuçların kışkacındadır. Ekonomik siyasal yapının birey üzerindeki sonuçları, en etkili örneğini **Astıye Nasıl Kurtulur?**'da bulur. Vasıf Öngören, düzenin bireyi zorladığı davranış ve yaşam biçimi ile burjuva değerlerini çatıştırarak sömürüye dayalı düzene dikkati çeker. Haldun Taner, **Gözlerimi Kapanım Vazifemli Yapanım** ile düzenin yarattığı, karşıt özelliklerle donatılmış iki bireyi, Efruz ve Evhami'yi sahneye getirerek siyasal ve ekonomik yapının sonuçlarını sergiler. Aziz Nesin, **Toros Canavarı**'nda, değerlerini korumak için, bilinçli ya da bilinçsiz olarak içine, evine, ailesine kapanan, suskunluğu yeğleyen bireyin, canavarların itibar gördüğü bir düzendeki zavallılığını, ezilmişliğini vurgular. Bu anlamıyla oyun yazarları, toplumda ve bireyde izlenen bozulmanın nedeni olarak, siyasal ekonomik yapıdaki bozukluğu görürler. Başka bir deyişle, ailede, bireyde, insan ilişkilerindeki bozulma, aslında siyasal ekonomik yapıdaki bozulmanın bir sonucu olarak değerlendirilmiştir.

Altmışlı yılların oyun yazarlığında belirlediğimiz temel eğilimlerin ikincisi, toplumsal ve kültürel yapının temelindeki çelişkilerin yarattığı sorunları ele alma eğilimidir. Bu başlıkta değerlendirdiğimiz oyunlarda yazarlar, bireyi kendisiyle, yakın çevresiyle ve toplumsal kurallarla ilişkileri çerçevesinde irdemişlerdir. Açıklamaya çalıştığımız ilk eğilimden farklı olarak burada, siyasal ekonomik yapının doğrudan ele alınmadığını söylemeliyiz. Bireyi irdelerken, siyasal ekonomik düzlem elbette yadsınamaz, ama, burada vurgulamaya çalıştığımız cümle, oyun yazarlarının bireyi ön plana alıp iç çelişkileri ve toplumla çelişmesi bakımından inceledikleridir. Bir başka deyişle siyasal ekonomik yapı, bu oyunlarda bir fon olarak yansıtılmıştır. Bu bağlamda yazarların, sahneye çeşitli toplum ve birey fotoğrafları getirdiklerini söyleyebiliriz. Birey ve aile, büyüteç altına alınmıştır. Evlilik kurumu, kadın-erkek ilişkileri, bireyin iç dünyasındaki çelişmeler, töre ve toplumsal normlarla yüzyüze kalan birey, ayrıntılarıyla çizilmiştir. Adalet Ağaoğlu, **Evdlik Oyunu** ile evlilik kurumuna, toplumsal yapının bireye dayattığı kalıplara dikkati çeker. Güner Sümer **Yarın Cumartesi** ile, Çetin Altan **Yedinci Köpek** ile toplumsal önyargıya değinirler. Aydın, yetmişli ve seksenli yılların oyun yazarlığında olduğu gibi çok yönlü ve yoğun olarak ele alınmaz belki ama, Adalet Ağaoğlu'nun **Bir Sessiz Adam**, Çetin Altan'ın **Mor Defter** adlı oyunlarında ve özellikle de, sonraki paragraflarda değineceğimiz, köy oyunlarındaki öğretmen tipleriyle gündeme getirilir. Belirlediğimiz iki temel eğilim arasındaki ayrımı biraz daha açmak gerekirse, bu oyunlarda yoz bir yaşam biçimi sergilenir, fakat bunların ekonomik siyasal nedenlerini göstermek ya da vurgulamak yerine, bu görüntünün çelişkileri ve olumsuzlukları vurgulanır. Bu başlık altında değerlendirdiğimiz oyunlarda aile, ekonomik ve siyasal yapının bir sonucu olarak değil, bireyin iç dünyasının ve duygusal beklentilerinin karşılanamaması nedeniyle huzursuzluklar, ayrılıklar yaşar. Vüs'at O. Bener'in **İhlamur Ağacı**, Turgut Özakman'ın **Paramparça**, Oktay Rifat'ın **Yağmur Sıkıntısı**, Cevat Fehmi Başkut'un **Üzüntüyü Bırak** adlı oyunlarında olduğu gibi. Ya da tam tersi olarak aile, sadece duygusal bağları nedeniyle bir arada kalmayı başarır. Güner Sümer'in **Yarın Cumartesi** oyununda olduğu gibi... Bireyin iç dünyasının ve yakın ilişkilerinde yaşadığı çelişmelerin en etkili örneklerini, yazarların evrensel bağlamda yansıttıkları oyunlarda buluruz. Melih Cevdet Anday'ın **Mikadonun Çöpleri** ve **İçerdekliler**, bu bağlamda dönemin en önemli ve etkili oyunları olarak görülmelidir. Burada bireyin karakter ayrıntıları, mutsuzluk nedenleri sorgulanır. Birey, toplum baskısından rahatsızdır ve kendini gerçekleştirme, ifade etme çabası içindedir. Bu nedenle de erkek-kadın ilişkilerinde genellikle, toplumsal kimliklerinden soyutlanmış, sahnede tamamen kendi dünyasının özellikleri ve beklentileriyle başbaşa bırakılan bireyi görürüz. O, bir eş, bir anne, bir meslek sahibi olmanın ötesinde, duygu ve düşünceleriyle var olan 'birey'dir... Aziz Nesin, **Çıçı** ile yalnızlığından ve yabancılaşmışlığından kurtulmak için, toplumun onayladığı yaşamı, daha açık bir ifade ile burjuva yaşam biçimini, sürmeye karar veren bireyin mutsuzluğunu ele alır. Güngör Dilmen, **Avı Karkap** ve **Küp Hamit**'te yine evrensel bağlamda bireyin çelişkilerini, kendini gerçekleştirme özlemini dile getirmiştir.

Oktay Rifat ise **Atlarla Filler**'de toplumsal kurallar içinde davranması gerektiği gibi davranan bireyin iç dünyasını 'sahneye getirerek' bireyin çelişkilerini somutlaştırır.

Altmışlı yılların oyun yazarlığında önemli bir eğilim de, köy, kasaba ve gecekondu gerçeklerine yönelme eğilimi olarak belirtilmelidir. Yazar, ekonomik ve siyasal yapıyı ird-eleme bağlamında köye yöneldiğinde, köylünün yoksulluğunu, bu yoksulluğun ve cahilliğin nedenlerini sorgular, sonuçlarını gösterir. Günün Türkiye'si'nin bir gerçeği olarak, köylüyü topraklandırma kanununu, feodal yapı kalıntıları olan büyük toprak sahibi ağalar ile işbirliği kuran iktidarlar nedeniyle çıkarılmamakta, işlerliğe konmamaktadır. Dahası, bu ortaklık sayesinde yoluna uydurularak köylünün ve devletin topraklarını ele geçiren ağalar, kırsal yaşamda temel baskı unsuru, daha da önemlisi, devletten daha güçlü – ya da eş– bir otoriteyi, iktidarı kullanmaktadırlar. Cevat Fehmi Başkut **Buzlar Çözülmeden** ve **Hepimiz Birimiz İçin**'de, Recep Bilginer **İsyancılar**'da, Talip Apaydın **Bir Yol**'da, Ünal Akpınar **Bozkır Dirligi**'nde, Necati Cumalı **Tehlikeli Güvercin**'de, köy sorunlarını siyasal ekonomik ilişkiler bağlamını vurgulayarak, ele almışlardır. Bu oyunlarda Anadolu insanının eğitilmemesi, kurulu 'düzen'inin bozulmaması için elbirliği yapan ağalar, muhtar ve din adamları, ekonomik çıkar birlikteliği içinde gösterilir. Köy yaşamının gerçeklerine toplumsal ve kültürel çelişkiler bağlamında eğilen yazarlar ise konuyu, töre baskısı, kan davası, evlilik sorunları (kız kaçırma, kuma, kısırlık), boş inanç, köy kadınının durumunu yansıtarak ortaya koyarlar. Burada ağa baskısı, gücünü aldığı siyasal ekonomik ilişkileri bağlamında değil, gücünü gösterdiği yaptırımlarıyla işlenmiştir. Elbette ağa, gücünü sahip olduğu geniş topraktan alır ama bunun nedenleri ve bağlantıları değil, güncel yaşama yansımaları vurgulanmıştır. Sözelimi Cahit Atay, **Pusuda** adlı oyununda ağanın cahil ve iyi niyetli köylü üzerindeki etkisini vurgulamıştır. Her iki yaklaşımda da yazarların birleştiği nokta, olumsuzlukların nedeninin cehalete bağlanmış olmasıdır. İdealist köy öğretmenleri, köy oyunlarının neredeyse vazgeçilmez bir parçasıdır. Yazarlar, kentsel yaşamdaki gelişmelere karşın köy yaşamının değişmezlerini de vurgulamışlar, köy kadının durumunu gözler önüne sermişlerdir. Cahit Atay, **Sultan Gelin** ve **Ana Hanım Kız Hanım**'da, köy kadınının, günlük yaşamdaki çilesini örnekler. Kimi oyunlarda da köy kadını, doğru bildiğinden şaşmayan, mert, korkusuz biçimde yansıtılmış, bir anlamda idealize edilmiştir. Kuma sorunu ise en etkili örneğini kuşkusuz Güngör Dilmen'in **Kurban** adlı oyununda bulur.

Altmışların Türkiye'si'nin bir gerçeği olarak gecekondu sorunu da oyun yazarlarının eğildikleri konular arasında yerini almıştır. Bu başlıkta Haldun Taner'in **Keşanlı Ali Destanı** ile Oktay Rifat'ın **Çi Horoz** adlı oyunları, dönemin en önemli metinlerinin başında gelir. Ayrıca bu iki oyun, belirtmeye çalıştığımız iki temel eğilimi de örnekler. Haldun Taner, gecekondu yaşamını siyasal ekonomik yapıya temellendirip ve ayrıntılarla işlerken, Oktay Rifat, siyasal ekonomik yapıyı silik bir fon olarak kullanarak gecekondu yaşamını, bireylerin çıkmazları, özlemleri ve kendine has bir yaşam düzeni içinde yansıtmıştır.

Altmışlı yılların oyun yazarları, toplum genelinin şikayetlerini dile getirir. Düzen bozukluğu, halkın, düzen dışından kahramanlara umut bağlamasıyla vurgulanmıştır. Bu anlamda da Türk Tiyatrosu'nun en renkli anti-kahramanları ile karşılaşırız. Keşanlı Ali, Kerpiç Memet, Şeyh Bedreddin, Atçalı Kel Mehmet, Pır Sultan Abdal, devletin yapmadığını yapmak, uzanamadığı yere uzanmak, adaletsizlikleri çözümlmek için yaratılmış kahramanlardır. Halk, yarınına dair duyduğu güvensizliğini, kaygılarını umutlara yükleyerek aşma çabası içindedir.

Altmışlı yılların oyun yazarlığında içerik ve biçimsel olarak bir çeşitlilik izlenir. İçerikteki çeşitliliği, tema sayısında değil, yazarların konuyu işleyişteki ayrıntılarında aramak daha doğru olacaktır. Oyun yazarları, ele aldıkları konuyu daha iyi ifade etme amacıyla, o güne kadar izlenen biçimsel kalıpların dışına çıkma eğilimi göstermişlerdir. Yazarlar, kimi zaman bireyin iç dünyasına eğildikleri oyunlarda, bu soyut dünyanın ayrıntılarını, yine soyut ve simgeci yaklaşımlarla dile getirirler. Güngör Dilmen'in **Küp Hamit** ve **Avca Karkap**, Gülten Akın'ın **Kapılar Pencere**ler, **Batak**, **Çıkış** ve Adalet Ağaoğlu'nun **Çıkış** adlı oyunları, bu eğilimin en belirgin örneklerini içerir. Ayrıca, yazarların yine bireysel sorunları ele alırken, tamamen kişinin dünyasına, duygu ve düşüncelerine odaklanma amacıyla tek kişilik veya iki kişilik oyunlara yöneldikleri de söylenebilir. Türk oyun yazarlığının tek kişilik veya iki kişilik oyunlarının en önemli örnekleri, altmışlı yıllarda doğmuştur.

Öte yandan, tarih, mitoloji ve efsaneden yararlanma yanında dramatik kalıpların dışına çıkarak konuyu evrensel bağlamda irdeleme de, yazara hem düşünsel bir özgürlük alanı açmış, hem de temayı daha geniş bir perspektifte sunma olanağı sağlamıştır. Güngör Dilmen'in, Turan Ofazoğlu'nun Turgut Özakman'ın tarih, efsane ve mitolojiden yola çıkarak biçimledikleri oyunları, Aziz Nesin'in, Sermet Çağan'ın, Sabahattin Kudret Aksal'ın, Melih Cevdet Anday'ın soyutlamaya dayanan metinleri, konunun evrensel bir düzlemde tartışılmasının en önemli örneklerini oluşturur.

Ayrıca, dramatik bütünlüğün korunduğu, fakat kimi epik, geleneksel ve gerçek üstü öğelerin kullanıldığı oyunlara da dikkat çekmek gerekir. Sözelimi, Cevat Fehmi Başkut'un **Ayna**, **Öbür Gelişte** ve **Ölen Hangisi**, Şahap Sıtkı İlter'in **Aynı Dünyalar** adlı oyunları, aslında dramatik yapıyı izlemesine karşın gerçek üstü öğeler de içerir. Oyun kişisi olarak şeytanı ya da azraili sahneye getirme, sihirli bir ayna, dramatik gelişimi kırmadan, öykünün doğallığı içinde yansıtılmıştır. Yine dramatik gelişimin tamamen bir yana bırakılmadığı kimi oyunlarda anlatıcıya yer verilmesi de dikkat çekmektedir. Epik, göstermecili bir yapı taşımasına karşın anlatıcı ya da kimi oyun kişileri, seyirciye yönelerek yazarın dikkat çekmek istediği ayrıntıları imlerler. Cahit Atay'ın **Ana Hanım Kız Hanım**, Adalet Ağaoğlu'nun **Bir Sessiz Adam**, Talip Apaydın'ın **Bir Yol** gibi oyunlarında, oyun kişilerinin anlatıcı işlevine de zaman zaman tanık oluruz.

Biçimsel eğilimler içinde Ulusal Türk Tiyatrosu'nu yaratma kaygısı, yazarları gelenek-

sel biçimlerin değerlendirilmesine yönlendirmiştir. Haldun Taner, Turgut Özakman, Mehmet Akan, geleneksel tiyatro biçimlerini çağdaş bir anlayışla bütünleştirmişlerdir. Vasıf Öngören ve Sermet Çağan da epik tiyatro biçiminin Türk Tiyatrosundaki en önemli örneklerini vermişlerdir. Haldun Taner, geleneksel ve epik biçimi renkli bir bütün içinde ele alarak kabare formunun en değerli örneklerini sunar.

Altmışlı yıllar oyun yazarlığının en belirgin özelliğinin içerik ve biçim bakımından görülen çeşitliliktir. İçerik bakımından izlediğimiz çeşitlilik, elbette dönemin siyasal ve toplumsal koşulları ile bu dönemde popüler olan psikolojik, siyasal ve ideolojik çözümleme yöntemlerinin bir sonucudur. Çok sayıda oyun yazılmasının yanında, oyunların bir bölümünün, gerek dramatik kurguda, gerekse ele alınan düşüncenin iletilmesinde her zaman yeterli bir derinliğe ulaşmadığını da belirtmek gerekir. Diğer taraftan, özellikle aile dramları ve köy konulu oyunlarda, olay dizisi ve kişileştirme kurgusu bakımından bir kalıplaşmaya gidildiği, temaların aynı kalıplar çerçevesinde birbirini yinelediği de dikkat çekicidir. Öte yandan biçimsel olarak, absürd, simgeci ya da şiirsel yaklaşımların yüzeysel bir anlayışla denendiği oyunların varlığı da yadsınamaz. Öte yandan, siyasal hareketlenme ile birlikte gelişen epik ve siyasal tiyatro anlayışının olgun örnekleri yanında, pek çok yüzeysel, sloganlara dayanan ve dramatik bütünlüğü kurulamamış örneklerine de rastlanmaktadır. Dönem eleştirmenlerinin belirttiği gibi özellikle epik ve absürd tiyatro biçimi, amatör topluluklarca benimsenmiştir. Fakat bu eğilim, göstermeci biçimin sağladığı dekor ve kostüm 'özgürlüğü' olarak algılanıp, oyunculukta da yeterli eğitimi olmayan gençler tarafından uygulanınca, başarısız örnekler olmaktan öteye gide-memiştir. Biçimsel ve içeriksel olarak görülen çeşitlilik içinde bugüne dek varlığını ve geçerliliğini koruyan oyunların, genel olarak dönemin oyun yazarlığının değil, usta oyun yazarlarının ürünleri olduğu görülmektedir.

Türk oyun yazarlığı, altmışlı yıllarda büyük bir gelişim gösterir. Bu gelişimde kuşkusuz bu yıllarda canlanan tiyatro yaşantısının da büyük payı vardır. Ödenekli tiyatroların sahne sayısını artırmaları, çok sayıda özel tiyatronun açılmasıyla hareketlenen tiyatro yaşantısı, oyun yazarlığının içeriksel ve biçimsel gelişimindeki etkenlerden biri olarak değerlendirilmelidir. Bu yıllarda birbiri ardına açılan özel tiyatroların ekonomik sıkıntılar, mekan sorunları, kişisel anlaşmazlıklar gibi nedenlerle parçalanmaları, tiyatro topluluklarının giderek küçülmesi, bir iki star oyuncunun ismi ile kurulan ve ancak bir ya da iki sezon yaşayabilen özel topluluklar dönemin hareketli tiyatro yaşantısı içinde olumlu ve olumsuz etkiler bırakmıştır. Kent Oyuncuları, Gülriz Sururi Engin Cezzar Topluluğu, Karaca Tiyatrosu, Dormen Tiyatrosu gibi dönemin önemli tiyatro topluluklarının genç Türk oyun yazarlarının oyunlarını sahnelemeleri, yazarların bu anlamda yürek-lendirilmelerini sağlamıştır. Öte yandan Bizim Tiyatro gibi geleneksel Türk tiyatrosu biçimini benimseyen ve oyunlarını bu yolda sergileyen toplulukların da önemi bir kenara bırakılamaz. Ne var ki bir anda çok sayıda topluluğun kurulması, seyircinin bölünmesine de yol açmış, zamanla gişe kaygısına yönelen topluluklar, bol seyirci çekecek, hafif bul-

var oyunlarına yönelmek zorunda kalmışlardır. Böyle olunca da hem tiyatro yaşantısı bakımından hem de genel anlamıyla özel tiyatroların görünümü bakımından içi boş bir kalabalık oluşmuştur. Seyirci, bu durumda ödenekli tiyatroların dekoru ve kostümüyle, oyunculuğuyla göz dolduran yapımlarını yeğlemiş, seyirci sayısı azalan özel tiyatrolar da ayakta kalabilme savaşıyla başbaşa kalmışlardır.

Tiyatro yazarlığı eğitiminin bu yıllarda başlaması ve uygulamaya dönük çalışmalarının katkısı da kuşkusuz çok önemli bir gelişimi hazırlamıştır. Tiyatro eğitimi veren kurumlardan mezun olan tiyatro sanatçıların yanında, Türk ve dünya tiyatrosu üzerine titizlikle eğilen ve son derece önemli araştırmalarla tiyatronun kuramsal gelişimine katkıda bulunan tiyatro akademisyenlerinin varlığı da önemli bir destek oluşturur. Öte yandan, tiyatro yaşantısına koşut olarak tiyatro eleştirisi konusundaki gelişme de bu bütünün ayrılmaz bir parçasıdır.

Sonuç olarak, oyun yazarlığı geleneğimiz, altmışlı yıllarda gerek içeriksel gerekse biçimsel olarak zengin, ayrıntılarla derinleşen, nitelik ve nicelik bakımından büyük bir gelişmeyi sonraki dönemlere devretmiştir. Altmışlar Türkiye'si'nin sorunları, evrensel sorunlarla birlikte, oyun yazarlarımızın kaleminde etkin, sağduyulu örneklerini vermiştir.

Bugünden baktığımız zaman, ele aldığımız dönem, siyasal, toplumsal, bireysel, kültürel ve evrensel konuların cesaretle ele alındığı, öz ve biçim uyumunun titizlikle gözetildiği oyunların yazıldığı heyecanlı bir kesittir. Aynı sorunların, benzer çelişki ve ayrıntılarla bugün de geçerli olması, düşünceyi iki açığa yönlendiriyor :

Aradan geçen kırk yıllık zaman içinde ülkemiz aynı ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel sorunlarla / gerçeklerle boğuşmayı sürdürmüştür. Altmışlı yıllar Türkiye'si'nde ve bu dönemin oyunlarında izlediğimiz hayat pahalılığı, geleceğe dair güvensizlik, devlet kurumlarındaki yolsuzluk ve aksaklıklar, kan davası, kız kaçırma, ağalık düzeni, bireysel açmazlar, toplumun baskı ve önyargısı gibi temalar, bugün de geçerlidir. Toplum kırk yıl önce olduğu gibi bugün de Keşanlı Ali, Atçalı Memet, Şeyh Bedreddin, Kerpiç Memet gibi (anti)kahraman arayışını sürdürmektedir. Elbette farklı çelişki ve çatışmalarla... Aynı temaların geçerliliğini koruması, bu anlamda elbette altmışlı yıllarda yazılmış oyunların bugüne ulaşmasının, defalarca sahnelenme olanağı bulmasının bir nedeni olarak görülebilir.

Öte yandan, daha olumlu bir bakışla, altmışlı yıllarda oyun yazarlarımızın dönemin temalarını ele alırken sergiledikleri derinlik ve insanı yakından incelemeleri sonucu, her döneme yönelebilecek geniş bir bakış açısı sunmaları dönemin oyun yazarlığının önemini vurgulamaktadır. Altmışlı yıllarda tiyatromuzun altın yıllar olarak değerlendirilmesinde, oyun yazarlığındaki içeriksel ve biçimsel gelişimin, zenginliğin payı elbette büyüktür. Sonraki yılların oyun yazarlığı, bu derin yaklaşımların, zengin birikimin üzerine inşa edilecektir...

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AHMAD, Feroz, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, çeviren: Yavuz Alogan, Sarmal Yay., İst., 1995.
- AHMAD, Feroz, **Demokratik Sürecinde Türkiye**, Çev.: Ahmet Fethi, Hil Yay., İst., 1994.
- AKALIN, Cüneyt, **Askerler ve Dış Güçler**, Amerikan Belgeleriyle 27 Mayıs Olayı, Cumhuriyet Kitap Kulübü, İst., 2000.
- AKI, Niyazi, **Türk Tiyatro Edebiyatı Tarihi**, Dergah Yay., İst., 1989.
- AKTOLGA, Muazzez, **Bir Annenin 68 Anıları**, Sistem Yayıncılık, İst., 2000.
- ALTAN, Çetin, **Ben Milletvekilim İken**, Kaf Yayıncılık, İst., 1999.
- AND, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ank., 1983.
- AND, Metin, **Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu**, İş Bankası Yay., Ank., 1971.
- AND, Metin, **Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu**, İş Bankası Yay., Ank., 1972.
- BAŞOĞLU, Mahmut, **1960-1980 Olayları, Anıları – Yorumları**, Kastaş Yay., İst., 1995.
- BELLİ, Mihri, **İnsanlar Tanıdım – Mihri Belli'nin Anıları**, Doğan Kitapçılık A.Ş., İst., 2000.
- BERKES, Niyazi, **Türk Düşününde Batı Sorunu**, Bilgi Yay., Ank., 1975.
- BERKES, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Bilgi Yay., Ank., 1973.
- BEZİRCİ, Asım, **Orhan Kemal – yaşamı, sanatı, eserleri, anıları**, Evrensel Kültür Kitaplığı, İst., 1994.
- CEM, İsmail, **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, Can Yay., İst., 1997.
- CEMAL, Ahmet, **Oynamak Varken**, Can Yay., İst., 2002.
- ÇAMURDAN, Esen, **Hıçkırma Haykırma Arasında**, Mitos Boyut Yay., İst., 2001.
- ÇAVDAR, Tevfik, **Türkiye'nin Demokratik Tarihi 1950-1995**, İmge Kitabevi, Ank., 1996.
- DORMEN, Haldun, **Antrakt**, İnkılap Kitabevi, İst., 1993.
- DORMEN, Haldun, **İkinci Perde**, Oğlak Yay., İst., 2001.
- ER, Alev, **Bir Uzun Yürüyüşü Altmış Sekiz**, Gendaş A.Ş., İst., 1998.
- ERKEK, Hasan, **Oyun İçinde Anlatı**, Kültür Bakanlığı Yay., Ank., 2001.
- FUAT, Memet, **Her Yer Tiyatrodur**, Y.K.Y., İst., 1997.
- GEVÇİLİ, Ali, **Yükseliş ve Düşüş**, Bağlam Yayıncılık, Ekim 1987.
- GÜVENÇ, Nedret, **Bir Zamanlar İzmir'de**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İst., 2001.
- İPEKÇİ, Abdî- COŞAR, Ömer Sami, **İhtilalin İyizi**, Uygun Yay., İst., 1965.
- KAPLAN, Ramazan, **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy**, Akçağ Yay., Ank., 1997.
- KAYSI, Ömer, **Devlet Tiyatroları'nda Oynanmış Oyunların Bibliyografyası 1961-1972**, Cilt II, Devlet Tiyatroları İç Eğitim Dizisi No. A-36, Ank., 1987.
- KIRAY, Mübeccel, **Değişen Toplum Yapısı**, Bağlam Yay., İst., 1998.
- KOLEKTİF, **Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Tiyatrosu**, Mitos Boyut Yay., İst., 1999.
- KONGAR, Emre, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitabevi, İst., 1985.
- KONUR, Tahsin, **Devlet-Tiyatro İlişkisi**, Dost Yay., Ank., 2001, ss. 92-93.
- KÜÇÜK, Yalçın, **Türkiye Üzerine Tezler III (1908-1998)**, Tekin Yay., İst., 1990.
- MARDİN, Şerif, **Türk Modernleşmesi – Makaleler 4**, İletişim Yay., İst., 1992.
- MERİÇ, Cemil, **Jurnal**, İletişim Yay., İst., 2000.
- MİYASOĞLU, Mustafa, **Haldun Taner**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ank., 1988.
- NUTKU, Hülya, **Cumhuriyetin 75. Yılında 75 Yılın Tanığı Bir Yazar: Orhan Asena**, K. B. Y., Ank., 1998.
- NUTKU, Özdemir, **Dünya Tiyatrosu Tarihi**, Remzi Kitabevi, İst., 1985.
- NUTKU, Özdemir, **Yaşayan Tiyatro**, Çağdaş Yay., İst., 1976.
- NUTKU, Özdemir, **Zümrüdüanka'nın Külleri – Tiyatro Yazıları**, Yılmaz Yay., İst., 1991.
- OFLUOĞLU, Mücap, **Ağlamakla Gülmek Arasında**, Mitos Yay., İst., 1993.
- OFLUOĞLU, Mücap, **Aynada**, Çağdaş Yay., İst., 1991.
- OFLUOĞLU, Mücap, **Bir Avuç Alış**, Mitos Boyut Yay., İst., 1996.
- OFLUOĞLU, Mücap, **Dünya Bir Sahnedir**, Mitos Boyut Yay., İst., 1995.
- OKTAY, Ahmet, **Toplumsal Değişme ve Basın – 1960-1986 Türk Basını Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma**,

- BFS (Bilim/Felsefe/Sanat) Yay., İst., 1987.
- OKTAY, Ahmet, **Türkiye'de Popüler Kültür**, Y.K.Y., İst., 1993.
- ÖNGİDER, Seyfi, **Homopolitikus – Lider Biyografilerindeki Türkiye**, Ayları Yay., İst., 2001.
- PEKMAN, Yavuz, **Çağdaş Tiyatromuzda Geleneksellik**, Mitos Boyut Yay., İst., 2002.
- ŞENER, Sevdâ, **Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Tiyatrosu**, Türkiye İş Bankası Yay., İst., 2000.
- ŞENER, Sevdâ, **Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak Ekonomî Kültür Sorunları (1923-1970)**, Ank. Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yay., Ank., 1971.
- ŞENER, Sevdâ, **Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan**, A. Ü. D. T. C. F. Yay., Ank., 1971.
- ŞENER, Sevdâ, **Oyundan Düşünceye**, Gündoğan Yay., Ank., 1993.
- TANER, Demet, **Canlar Ölesi Değil**, Sel Yayıncılık, İst., 1996.
- TANIR, Macide, **Tiyatronun Cadısı**, Bilgi Yay., Ank., 2001.
- TANJU, İsmail, **27 Mayıs 1960-12 Mart 1971 Ekonomi Politika Bağlı Teatral Düşün Hareketleri**, Gökçem Tiyatro Sinema Yay., İst., 1991.
- TURAN, Şerafettin, **Türk Kültür Tarihi**, Bilgi Yay., Ank., 2000.
- Türkiye Tarihi – Çağdaş Türkiye 1908-1980**, (yayın yönetmeni: Sina Akşin), Cem Yay., İst., 2000.
- YETKİN, Çetin, **Siyasal İktidar Sanata Karşı**, Bilgi Yay., Ank., 1970.
- YÜKSEL, Ayşegül, **Haldun Taner Tiyatrosu**, Bilgi Yay., Ank., 1986.
- YÜKSEL, Ayşegül, **Çağdaş Türk Tiyatrosunda On Yazar**, Mitos Boyut Yay., İst., 1997.
- YÜKSEL, Ayşegül, **Sahnedeki İzlenimler (1975-2000)**, Mitos Boyut Yay., İst., 2000.
- ZÜRCHER, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Çeviren: Yasemin Saner Gönen, İletişim Yay., İst., 2000.

MAKALELER

- "Ali Taygun ile Söyleşi", **Mimesis**, sayı 7, s. 467.
- "Altan Akışık ile Söyleşi", **Mimesis**, sayı 7, s. 485.
- "Mehmet Akan ile Söyleşi", **Mimesis**, sayı 6, s. 377.
- "Yılmaz Onay ile Söyleşi", **Mimesis**, sayı 7, s. 455.
- AKARSU, Günay, "Şehir Tiyatroları Nasıl Kurtulur Konulu Bir Açık Oturum Yapıldı", **Milliyet**, 29 Ocak 1969, s. 6.
- ARPAD, Burhan; "Oyun Seçmenin Güçlüğü", **Cumhuriyet**, 9 Ocak 1964, s. 5.
- ARPAD, Burhan, "Türk Tiyatrosunda Bolluk ve Yokluk", **Cumhuriyet**, 13 Şubat 1964, s. 5.
- ASENA, Orhan, "Atçalı Mehmet Üzerine Birkaç Söz", **Devlet Tiyatrosu**, Ekim 1970, S. 49, ss. 9-11.
- ASENA, Orhan, "Tarihten Sahneye", **Devlet Tiyatrosu**, Ekim 1963, sayı 21, s. 2.
- AY, Lütfi, "20 Yılın Bilançosu", **Devlet Tiyatrosu**, Kasım 1969, sayı 47, s. 15.
- AY, Lütfi, "Devlet Tiyatrosu'nun 15 Yıllık Çalışmaları", **Devlet Tiyatrosu**, Ekim 1963, sayı 21, ss. 19-21.
- AY, Lütfi, "Ellinci Yıl", **Devlet Tiyatrosu**, Ocak 1965, ss. 1-3.
- AYLAN, Gürkal, "Yeni Anlatıcılık ve 'Asiye Nasıl Kurtulur?' Üzerine", **Yeni Dergi**, yıl 6, Haziran 1970, sayı 69, ss. 464-468.
- BAŞAK, Oya; "60 Yıllık Çabanın Özeti", **60. Sanat Yılında Muhsin Ertuğrul'a Saygı**, İst., 1969, s. 28.
- BELGE, Murat; "1968 Gençlik Hareketleri", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yay., İst., 1983, Cilt 3.
- BELGE, Murat; "Türkiye'de Günlük Hayat", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yay., İst., 1983, Cilt 3-4, ss. 836-876.
- ERTUĞRUL, Muhsin, "Bölge Tiyatroları Kanun Tasarısı Üzerine", **Oyun**, Sayı 4, 1 Kasım 1963.
- ERTUĞRUL, Muhsin; "Perde Açılıyor", **Türk Tiyatrosu**, sayı 364, 1 Ekim 1965, ss. 5-7.
- UAT, Memet, "Gelenekten Yararlanmada Biçimsellik", **Yeni Dergi**, mayıs 1969, S. 56, s. 507-508.
- GÖKÇER, Cüneyt, "Bölge Tiyatroları Kanun Tasarısı Üzerinde Düşünceler" **Oyun**, 3 Aralık 1963, S. 5
- KONGAR, Emre, "Kalkınma ve Gelişme Stratejilerinde Kültür Politikalarının Yeri: Türkiye Örneği", **Kültür Girişimi, Kültür Politikaları Uluslararası Sempozyumu**, İst., Ekim 1998.
- NUTKU, Özdemir, "Anadolu'yu Bekleyen Kadınlar", **Meydan**, 6 Nisan 1965, sayı 12, s. 11.
- NUTKU, Özdemir, "Ayak Bacak Fabrikası'nı Sahneye Koyarken Zorunlu Düşünceler", **Tiyatro Araştırmaları**

Dergisi, 1971, yıl 1, sayı 2, ss. 29-76.

- NUTKU, Özdemir, "Bölge Tiyatroları ve Kanun Tasarıları", **Yaşayan Tiyatro**, Çağdaş Yay., İst., 1976, s. 208.
- NUTKU, Özdemir, "Çoğunluğun Tiyatrosu Hangisidir", **Meydan**, 8 Ağustos 1967, s. 18.
- NUTKU, Özdemir, "Devlet Tiyatrosu Denilen Çıkılmaz Sokak", **Meydan**, 31 Ağustos 1965, s. 20.
- NUTKU, Özdemir, "Göstermelik Süs Biberi", **Meydan**, 7 Eylül 1965, s. 23.
- NUTKU, Özdemir, "Mithatpaşa Tiyatrosu", **Cumhuriyet**, 21 Eylül 1967, s. 6.
- ORTAYLI, İliber; "Yükselen Orta Sınıf", **Milliyet**, 24 Şubat 2002.
- SAV, Ergun; "Temel Taşı Mı, Mezar Taşı Mı", **Devlet Tiyatrosu**, Mayıs 1961, ss. 56, 58, 60.
- SAV, Ömer Atilla, "Tiyatro Yasaklama", **Milliyet**, 4 Eylül 1969, s. 2.
- SEVEN, Ayşın C., "Türk Tiyatrosunda Oyunun Biçimsel Özellikleri", **Çağdaş Eleştiri**, Şubat 1984, ss. 42-47.
- ŞAUL, Mahir, "Haşmet Zeybek Üzerine", **Yeni Dergi**, Ağustos 1973, yıl 9, sayı 107, s. 37.
- ŞENER, Sevda, "Çağdaş Türk Tiyatrosunda İki Kişilik Oyunlar", **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, Ank. Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yay., Ank., 1988, sayı 8, ss. 1-24.
- ŞENER, Sevda, "Kurban Üzerine Bir İnceleme", **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, Ank. 1970, ss. 49-68.
- ŞENER, Sevda, "Oktay Rifat Tiyatrosundan Örnek: Yağmur Sıkıntısı", **Hürriyet Gösteri**, Temmuz 1988, sayı 92, ss. 90-93.
- TANER, Haldun, "Eşeğin Gölgesi Üzerine", **Türk Tiyatrosu**, Ekim 1965, sayı 364, s. 7.
- TOPRAK, Zafer, "1968'i Yargılamak ya da 68 Kuşağına Mersiye", **Mayıs 68 – Cogito Y.K.Y. Üç Aylık düşünce dergisi**, Sayı 14, Bahar 1998, s. 158.
- YÜKSEL, Ayşegül, "Vasif Öngören Tiyatrosu 'Tanıdık' Durumlardan 'Yabancılaştırma'ya...", Vasif Öngören – **Bütün Oyunları**, Mitos Boyut Yay., İst., 1999, ss. 8-9.
- YÜKSEL, Ayşegül; "Yücel Erten'in Sorularına Yanıt: 1960'ların Türk Tiyatrosunda Yeni Seçenekler ve Sonrası", **Bilim ve Sanat – Aylık Kültür Dergisi**, Temmuz 1987, ss 52-54.

TEZLER

- AKINCI, Uğur ; **Çok Partili Döneme Girişte (1946-1960) Türk Oyun Yazarlığının Görünümü**, DEÜ SBE Sahne Sanatları Bölümü, Doktora Tezi, İzmir, 1996.
- BELKIS, Özlem; **1960'tan 1970'e Türk Oyun Yazarlığında Eğilimler**, DEÜ GSE Sahne Sanatları Bölümü, Doktora Tezi, İzmir, 2003.

Anahtar Kelimeler: 1960-1970'lerde Tiyatro, Türkiye'de Dramaturji, Türkiye'de Tiyatro